

سیمای زن

در فرهنگ و ادبیات ترکمن

(و سایر ملل و پاسخ به برخی شبهات و ابهامات درباره‌ی زنان)

تألیف و گرد آورنده:

نورقلیچ فداکار

سیمای زن

در فرهنگ و ادبیات ترکمن

مؤلف: نورقلیچ فداکار

ناشر: نشر احسان

چاپخانه: مهارت

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۴

تیراژ: ۲۰۰۰ جلد

قیمت: ۸۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۴۹-۰۹۸-۷

فداکار، نورقلیچ ۱۳۴۶
سیمای زن در فرهنگ و ادبیات
ترکمن و سایر ملل و پاسخ به
برخی شبهات و ابهامات درباره ی
زنان. فارسی
تالیف و گردآورنده نورقلیچ
فداکار.

۱۷۶ ص. تهران: احسان، ۱۳۹۴.

ISBN: ۹۷۸-۶۰۰-۳۴۹-۰۹۸-۷

موضوع: زنان ترکمن - ترکمنان -

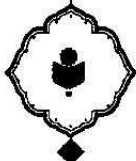
آداب و رسوم و زندگی اجتماعی

موضوع: زنان در اسلام

۱۳۹۳ س ۹۴/۲/ HQ

رده بندی دیویی: ۳۰۵/۴۰۹۵۵

کتابخانه ملی ایران: ۳۶۵۲۱۵۶

نشر احسان

فهرست

۱۱	 مقدمه
۱۷	 فصل اول: سیمای زن در فرهنگ و ادبیات ترکمن
۱۸	 الف) نگرش ترکمن‌ها نسبت به دختر و پسر:
۲۱	 ب) نگرش برخی ملل دیگر نسبت به دختر و پسر:
۲۵	 پ) تربیت دختر:
۲۹	 ت) ازدواج دختر:
۳۱	 ۱ - ازدواج با ایل غریبه و ناآشنا ترکمن:
۳۳	 ۲ - گله از مسببین جدایی و عدم موفقیت در ازدواج با فامیل نزدیک:
۳۵	 ۳ - در آرزوی دیدار خویشان و دوستان و ایل:
۳۶	 ۴ - پایین بودن سن ازدواج:
۳۷	 ث) مراحل برپایی عروسی ترکمن‌ها:
۳۸	 ۱ - خواستگاری (خبر آتماق، خبر قاتماق، هاو آلمق):
۳۹	 ۲ - نام زدی (قایی آچماق، آدالماق، اُرسفت آلماق):
۳۹	 ۳ - شیرینی خوری (دوز دادشماق):
۴۰	 ۴ - تعیین مهریه (قالینگ، مال آیدیشمه - مال کیشیمه):
۴۱	 ۵ - مصلحت و مشورت (گنگش طوی):

- ۶ - برگزاری مراسم عروسی (توی توتماق): ۴۲
- ۷ - باغشی‌ها زینت بخش عروسی‌ها: ۴۲
- ۸ - کجاوه (گلین آلماتی): ۴۳
- ۹ - پذیرایی از مهمانان: ۴۴
- ۱۰ - ال لشدومه: ۴۵
- ۱۱ - مسابقات کشتی و...: ۴۷
- ۱۲ - قانتارما (برگرداندن): ۴۸
- ج) انواع ازدواج در میان ترکمن‌ها: ۵۱
- ۱) ازدواج معمول و متداول (یک طرفه و آزاد): ۵۲
- ۲) «قارشیلیق» یا «آلیش - بویش» (مقابله - دوطرفه): ۵۲
- ۳) «آلیب قاجماق» یا «قاجماق» (فرار کردن): ۵۲
- ۴) «دایقلماق» (دولامق، چولامق) یا بند کردن: ۵۳
- چ) آداب و رسوم خاص در روابط خانوادگی: ۵۴
- ۱) آداب «یاشماق» (پوشش صورت): ۵۴
- ۲) مسأله «توتی» (پرده): ۵۶
- ۳) وجود روحیه‌ی مرد سالاری: ۵۶
- ح) سیمای «زن» در ضرب المثل‌های ترکمنی: ۵۸
- خ) سیمای «زن» در آثار شاعران و بزرگان ترکمن: ۶۷
۱. صوفی الله یاربین الله قلی تمر یار (۱۰۴۳ - ۱۱۳۳ ه.ق): ۶۷
۲. مخدومقلی فراغی (۱۱۴۶ - ۱۲۱۲ ه.ق): ۷۰
- ابیات پراکنده از مخدومقلی: ۷۷
- الف - در بیان اهمیت زناشویی و صاحب فرزند شدن: ۷۷
- ب - در توصیف سیمای زنان بدخوی و زشت سیرت: ۷۹
۳. سیمای زن در دیوان قربان علی معروفی (۱۱۱۴ - ۱۱۸۹ ه.ش): ۸۱
۴. سیمای زن در دیوان مسکین قلیچ (۱۲۶۸ - ۱۳۲۷ ه.ق): ۸۳

۵. سیمای زن در دیوان محمد ولی کمینه (۱۱۹۰ - ۱۲۶۰ق): ۸۳
۶. عبدالرحیم زینهارى (۱۷۷۱ - ۱۸۸۰): ۸۸
۷. سیمای زن در آثار قربان دوردى ذلیلى (۱۷۸۰ - ۱۸۵۴م): ۹۴
۸. سیمای زن در آثار کریم قربان نپس (۱۹۲۹ - ۱۹۸۸ م): ۹۷
- (د) سیمای زن در داستان‌ها و افسانه‌های ترکمن: ۱۰۲
- (ر) سیمای زن ترکمن، در خاطره‌ها و سفرنامه‌های غیر ترکمن‌ها: ۱۰۶
- (ز) توضیحات فصل اول: ۱۰۹
- فصل دوم: سیمای زن در نگرش و باورهای دیگر ملل ۱۱۵
- الف - سیمای «زن» در گفتار بزرگان: ۱۱۶
- ب - سیمای «زن» در ضرب‌المثل‌های معروف جهان ۱۲۳
- ج - زن در ضرب‌المثل‌های فارسی: ۱۲۶
- توضیحات فصل دوم ۱۲۸
- فصل سوم: سیمای زن در جامعه اسلامی ۱۲۹
- زن به عنوان یک انسان: ۱۲۹
- برابری در آفرینش: ۱۳۱
- مساوات میان زن و مرد در ادای تکلیف و دینداری و عبادت: ۱۳۱
- مساوات در تکالیف دینی و اجتماعی میان زن و مرد: ۱۳۱
- در ماجرای آدم و حوا می‌بینیم که خداوند مسئولیت را پیش روی هر دوی آنان قرار می‌دهد: ۱۳۲
- مساوات میان مردان و زنان در رفتن به بهشت: ۱۳۳
- منزلت دختران: ۱۳۳
- ۱ - خوشخویی با زنان و تحمل آزار ایشان: ۱۳۴
- ۲ - آداب معاشرت: ۱۳۵
- اعتراف و اذعان برخی صاحب نظران به مقام والای «زن» در آئین اسلام: ۱۳۶
- پاسخ به برخی شبهات و ابهامات در باره زنان: ۱۳۹

۱. آیا این بدگمانی و سختگیری نسبت به زن ریشه و جنبه دینی دارد؟ ۱۴۰
۲. شاوروْمَنْ و خَالِقُوْمَنْ: ۱۴۲
۳. «الْمَرْأَةُ شَرٌّ كُلُّهَا وَ شَرُّ مَا فِيهَا إِنَّهُ لَا بُدَّ مِنْهَا» (متنسب به حضرت علی علیه السلام) ۱۴۲
۴. صدای زن عورت است: ۱۴۳
۵. حدیث: «ما تركتُ بعدی فتنه اضرَّ علی الرجال من النساء» (رواه بخاری) ۱۴۴
۶. منظور از «سفهاء» در آیه ۵ سوره نساء چه کسانی است؟ ۱۴۶
۷. پیامبر صلی الله علیه و آله از دخترش فاطمه (رضی الله عنها) پرسید: «چه چیزی برای زن بهتر است؟» ۱۴۷
- ۸ - چرا در باره‌ای از شرایط و احوال مانند: ۱۴۸
۹. شهادت (گواهی دادن): ۱۴۸
۱۰. ارث: ۱۵۰
۱۱. دیه: ۱۵۳
۱۲. قوامت و سرپرستی: ۱۵۴
۱۳. اسلام برای حل مشکل ناسازگاری زن و شوهر چه اندیشیده است؟ ۱۵۵
۱۴. چرا مردان می‌توانند چند همسر داشته باشند؟ ۱۵۷
۱۵. چرا حق طلاق در اختیار مرد است؟ ۱۶۶
- زن با شوهر نااهل چه کار باید بکند؟ ۱۶۷
- توضیحات فصل سوم: ۱۷۰
- منابع و مآخذ: ۱۷۳

«أَنَا النِّسَاءُ شَفَاقُ الرِّجَالِ»

زنان همتای مردان هستند.

(رسول اکرم ﷺ)

مقدمه

مطالعات تاریخ و جامعه‌شناختی نشان می‌دهد که در اعصار متمدنی کم لطفی‌های فراوانی به مقام زن شده است. در جوامع و تمدن‌های یونان، روم باستان و هندوستان و... زن به طرق گوناگون از حقوق طبیعی و اجتماعی خویش همچون آزادی، ارث، طلاق و مالکیت و... محروم شده و مورد استهزاء و تحقیر نیز قرار می‌گرفته‌اند.

زن در جامعه و تمدن یونان و روم باستان نه احترامی داشت و نه مقام آبرومندی در مقابل آن، هر چه مقام عالی و ارجمندی در آن اجتماع بود، فقط و فقط در انحصار مردان بود و بس! بعدها همین نگرش‌ها و تصورات باطل، وارد ادبیات و هنر و قصه‌ها شده، و حتی گاه به صورت یک آیین و باور قومی نیز در آمده است.

امروزه اگر عملاً برخی رفتارها اصلاح شده، اما در شعرها و مثل‌ها کمابیش در میان ملل مختلف جهان وجود دارد! و جای بسی تأسف است که این کم لطفی‌ها و تحقیرها نسبت به حقوق زن، بعضاً به نام مذهب یا دین صورت گرفته است!

از تلاش‌های دو جنس (زن - مرد) چنین بر می‌آید که گویا هر يك برای سلطه بر دیگری می‌کوشند، طوری که در تاریخ، دو دوره‌ی مشخص «مادرسالاری» و «پدر سالاری» را به وجود آورده است. اما نگارنده با الهام از قرآن، معتقد است که این دو جنس در هیچ لحظه‌ای از تاریخ، با این همه فراز و نشیب، از هم بی‌نیاز نبوده‌اند. چون بنای آفرینش بر این نهاده شده است که مرد و زن به کمال نمی‌رسند مگر این که با هم باشند، نه مقابل هم! به عبارت دیگر دو گانه‌هایی هستند که تنها در یگانه شدن به کمال خویش دست می‌یابند!

خوشبختانه بر اثر تابش علم و دانش و ظهور انبیاء الهی، و روشنفکران مرد و زن، در هر دوره و زمانه‌ای، ارج و عظمت زن اندکی اوج می‌گیرد. ولی با گذشت زمان و برتری جویی‌های جنسیتی و تبعیت انسان از هوی و هوس، دو باره عرصه بر زنان تنگ، و نظام مرد سالاری مجدداً در اغلب جوامع پدیدار می‌گردد.

اما سیر مبارزه با بیدادگری بی‌وقفه ادامه داشته و دارد. ظهور انقلاب‌های بزرگ و فداکاری شخصیت‌های سرشناس سیاسی - اجتماعی جهان، در حمایت از اعطای حقوق زنان، گواه راستینی بر این مدعاست. جنبش و نهضت‌های مربوط به دفاع از حقوق زن، در آخرین مراحل و تکاملش به «فمینیسم»^۱ ختم شده است. طرفداران فمینیسم، خود را پرچم‌دار دفاع از حقوق زن می‌دانند. اما غافل از این که خود گرفتار افراط‌گیری شدیدی چون شورش بر ضد دین، خدا، خانواده، اخلاق، ازدواج و حتی مادر شدن می‌باشند.

تألیف این کتاب درست در راستای دفاع و حمایت از حقوق زنان و

۱. Feminine واژه‌ای فرانسوی به معنای مؤنث است و Feminism نیز به معنای جانبداری از حقوق زنان و اعتقاد به اصالت حقوق زن می‌باشد. (ر.ک. واژگان فلسفه و علوم اجتماعی، ویراستاری داریوش آشوری، انتشارات آگاه، تهران - ۲۵۳۵)

روشنگری در این زمینه‌هاست. نگارنده خود از نزدیک شاهد بسیاری از تضییع حقوق اولیه زنان و دخترانی بود که مردم دانسته و یا نادانسته مرتکب آن می‌شدند، آن هم در جامعه‌ای که ادعای روشنفکری، مسلمان بودن و اسلامی زیستن می‌شود. ضمن احساس همدردی با این عزیزان این شعر اقبال را زمزمه می‌کردم: «اگر خواهی مسلمان زیستن، نیست ممکن جز به قرآن زیستن». و یا به قول شیخ اجل: «مپندار سعدی که راه صفا، توان رفت جز بر پی مصطفی!»

در فرهنگ و ادبیات اسلامی، «زن» دارای کمالات و افتخاراتی است که تا قیام قیامت، از فروغ و روشنائی آن کاسته نخواهد شد و در بیان آن همین بس که قرآن کتاب جاویدان الهی سوره‌هایی در بر دارد به نام‌های «نساء»، «مریم» و «طلاق» که از حقوق و جایگاه رفیع زنان سخن می‌گوید. آن زمانی که زن چون متاعی خرید و فروش می‌شد و یا به ارث گذاشته می‌شد. و نیز اولین کسی که به ندای توحید محمدی ﷺ لبیک گفت و او را تصدیق نمود و با مال و جاناش حمایت کرد، زن بود! و دیگر اولین شهیدی که در راه خدا جان نثار کرد و به هر گونه اندیشه‌ی جاهلی و تبعیض جنسیتی نه گفت و تن به ذلت نداد، زن بود!

مطالعه و بررسی فرهنگ و ادبیات ملل مختلف نیز حکایت از فراز و فرود مقام و منزلت زن دارد. یکی از غنی‌ترین و بکرترین این فرهنگ‌ها و ادبیات، فرهنگ و ادبیات کهن ترکمن‌هاست. ادبیات شفاهی (مثل‌ها و لالایی‌های) به یادگار مانده و سینه به سینه نقل شده این قوم، با خود رازها و ناگفته‌های فراوانی در حافظه دارند که هر چه پیش‌تر می‌آید پخته‌تر و منطقی‌تر می‌شود. این سخن، به ویژه در رابطه با مقام و منزلت زنان بیشتر صدق می‌کند!

این کتاب متشکل از سه فصل است: فصل اول، به بررسی و تحلیل «سیمای زن در فرهنگ و ادبیات ترکمن‌ها» می‌پردازد و بخش مهم و اصلی کتاب را تشکیل می‌دهد. این بخش، نخست، نگرش اولیه و سنتی ترکمن‌ها نسبت به

دختر و پسر را بیان می‌کند، سپس ضمن شرح مختصر تشکیل خانواده و مراسم عروسی، به طور عام وارد بحث مسئله زن می‌شود. و به مثل‌ها و لالایی‌ها و اشعاری از شاعران استناد می‌گردد.

در مورد ترجمه‌ی، مثل‌ها و اشعار ترکمنی، به قول دکتر آریان پور باید اذعان کرد «شور عاطفی اصیل آن از میان می‌رود.» و ترجمه سلیس و روان دشوار است، اما، سعی شد تا حدودی ساده و بدون برداشت شخصی باشد، تا عرصه بر خوانندگان فهیم تنگ نگردد، به همین منظور از هر گونه تحلیل و تفسیر و شرحی پرهیز شد.

فصل دوم به بررسی مختصر و ایمایی «سیمای زن در ادبیات ملل دیگر» می‌پردازد. در این بخش خوانندگان عزیز در خواهند یافت که چگونه از گذشته‌های دور، فرهنگ‌ها و باورها و نگرش‌ها با وجود فاصله‌های جغرافیایی و تفاوت‌های قومی و دینی و فرهنگی و مشکل ارتباطات ...، هم خوانی‌ها و اشتراکات غیر قابل انکاری دارند.

فصل سوم با توجه به نیاز جامعه و اهمیت موضوع و با هدف زدودن هر گونه غبار شك و شبهه از سیمای پاك و نورانی اسلام و جهت اصلاح عقیده و برداشت و فهم صحیح اسلامی نگارش یافت. در این بخش به هر گونه شبهات و ابهامات و گاه اتهامات نسبت به حقوق زن از دیدگاه قرآن و سنت پاسخ داده می‌شود. البته نگارنده در این فصل، تنها به جمع آوری و نقل پاسخ‌های صاحب نظران مطرح و شخصیت‌های شناخته شده جهانی و مقبول جامعه اسلامی می‌پردازد.

امیدوارم این کتاب ضمن معرفی گوشه‌ای از فرهنگ و ادبیات ترکمن‌ها و دیگر ملل و بیان سیر تکاملی اندیشه‌ها و تغییر نگرش‌ها در طول زمان، به اصلاح نگرش‌ها و باورهای منطقی و انسانی و اسلامی کمک کند.

در پایان بر خود وظیفه می‌دانم از شاعر و ادیب محترم عبدالحکیم قزلبچه و استاد آنه دوردی کریمی و همسر نوربیکه باغبانی و هم‌چنین از استاد عنصری و استاد محمد قجقی که بخش ترکمنی کتاب را دقیقاً مطالعه و اصلاحات لازم را ارائه نمودند و نیز سپاس و تشکر ویژه دارم از جناب آقای یعقوبی و دیگر دست‌اندرکاران نشر احسان که منشأ خدمات فراوانی در حوزه‌ی دین و فرهنگ و اندیشه می‌باشند، تشکر و قدردانی کنم.

نورقلیچ فداکار - شهرستان گنبد کاوس

www.ketab.ir